

DE GAMMACANON (30)

Integratie Multicultureel

De kloof tussen 'wij' en 'zij' is simplistisch. Cultuur is niet statisch.

Door **Halleh Gorashi**

Nederland heeft lang het imago gehad een gidsland te zijn in multiculturele vraagstukken. Tot 1980 was het beleid van de overheid gericht op het idee dat een grote groep van de toen aanwezige migranten (vooral 'gastarbeiders') ooit terug zou keren naar hun geboorteland. Het beleid van de overheid spitste zich tot 1980 daarom vooral toe op het behoud van de eigen culturele identiteit. Pas toen in het begin van de jaren tachtig deze gedachte onrealistisch bleek, kwam in het beleid meer nadruk te liggen op integratie van deze groep. De nieuwe leuze werd 'integratie met behoud van eigen identiteit'.

In het beleid vanaf de jaren tachtig werd vooral de nadruk gelegd op een evenredige participatie van migranten vanuit een sociaal-economisch uitgangspunt. In die jaren werd een poging gedaan een balans te vinden tussen de erkenning van cultuurverschillen van migranten en hun integratie in de Nederlandse samenleving.

Deze zoektocht naar een balans is, door mondialisering en lokale spanningen, verstoord geraakt. Vanaf begin jaren negentig zien we de nadruk op de verschillen tussen Europese en islamitische culturen groeien. De basisgedachte hierachter is dat de dominantie van traditionele opvattingen in migrantengroepen de verworvenheden in Nederland, bijvoorbeeld wat betreft gelijkheid van mannen en vrouwen en vrijheid in seksuele voorkeur, in gevaar kan brengen.

In toenemende mate zien we in het publieke discours dat dit onderscheid tussen 'traditionele zij' en 'geëmancipeerde wij' dominantier wordt. Dat wil zeggen dat de cultuur van 'de ander'

als essentieel anders wordt beschouwd dan die van 'ons'. Deze zogenoemde essentialistische benadering ziet cultuur als een afgebakend geheel, en het idee is dat de culturele inhoud – waarden en normen, betekenissen, rituelen en symbolen – bepalend is voor de handelingen van individuen uit die cultuur.

Al in 1969 stelde de Noorse antropo-

Individuen zijn geen blinde dragers van hun religie of cultuur

loog Fredrik Barth echter dat etnische grenzen niet door de culturele inhoud tot stand komen en in stand worden gehouden, maar dat deze grenzen worden geconstrueerd om een 'politiek' doel na te streven. Bepaalde culturele kenmerken worden juist aangedikt als ze kunnen worden gebruikt om een verschil tussen wij en zij aan te tonen.

Filosoof Charles Taylor benadrukt deze situationele benadering van identiteit door te laten zien dat identiteitskeuzes juist dialogisch van aard zijn en in relatie met anderen tot stand komen. Deze keuzes gaan volgens antropoloog Gloria Wekker gepaard met spanningen tussen 'wat we van huis uit over onszelf meegekregen hebben en wat de dominante vertogen ons voorhouden'.

Sociaal-wetenschappelijk onderzoek laat zien dat een essentialiserende benadering van culturen en religies geen rekening houdt met de diversiteit van de beleving en positionering van de individuele leden van deze groepen. Individuen zijn geen blinde dragers van hun cultuur of religie, zij zijn creatieve mensen die enerzijds gevormd zijn door hun achtergrond en anderzijds aan deze achtergrond steeds opnieuw vorm geven.

Mensen blijken in staat hun eigen culturele habitus te bekritisieren en zich open te stellen voor vernieuwing en aanvulling met nieuwe culturele

elementen. Maar als mensen zich bijvoorbeeld bedreigd voelen, zullen ze eerder geneigd zijn traditionele culturele patronen in stand te houden dan die te bekritisieren en te vernieuwen. Studies naar dit vraagstuk leren ons dat de analyse van culturele uitingen niet los kan staan van de context waarin culturele processen plaatsvinden.

Het voorgaande brengt ons tot de paradox van multiculturaliteit. We hebben het tegelijkertijd over meer en over minder cultuur. Meer cultuur in de zin dat erkenning nodig is voor de diversiteit van culturen. Anderzijds kan erkenning van cultuurverschil tot vernauwing en simplificering van cultuur gaan leiden. De uitdaging is daarom multiculturaliteit niet te benaderen vanuit een essentialistische opvatting van culturen, maar te beseffen dat culturele processen dynamisch en situationeel zijn.

Halleh Ghorashi is bijzonder hoogleeraar Management van Diversiteit en Integratie aan de Vrije Universiteit in Amsterdam.